

Sidorenko A., PhD, senior teacher,
Samara State Academy of Social Sciences and Humanities, Samara, Russia

POLYPHONY OF CULTURALLY MARKED LEXICAL UNITS IN 'DUBLINERS' BY J. JOYCE

The article deals with polyphony of culturally marked words realized in fiction. The analysis of J. Joyce's 'Dubliners' has demonstrated that such lexical units have become the important means of expressing the author's message.

Key words: word semantics, word polyphony, culturally marked words, fiction.

УДК 811.111'272-115

О. Клименко, канд. філол. наук, доцент,
Запорізький національний університет, Запоріжжя

КУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ СЕМАНТИКИ КОЛЬОРУ В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Стаття присвячена дослідженню специфіки культурного компоненту семантики кольору в індивідуально-авторській картині світу.

Ключові слова: семантика, культурний компонент, індивідуально-авторська картина світу.

Колір виступає однією з основних категорій культури, є компонентом культури. Оточений системою асоціацій, смислових значень, тлумачень, колір стає втіленням різноманітних морально-естетичних цінностей. Він відіграє величезну роль в культурі і може бути представлений як емоційність, «збагачена різноманітними асоціаціями, закріпленіми в мовній і соціокультурній практиці» [1: 110]. У кольорі може виражатися відношення людини до явищ навколишньої природи. Він виступає в якості змістовного елемента культури, за допомогою якого можна характеризувати, систематизувати предмети, соціальні установки та морально-естетичні поняття. Багато явищ культури не можуть бути зрозумілі без урахування значення кольору, що і зумовлює **актуальність** даної наукової розвідки.

Колір як один із принципів культури, може служити «своєрідною моделлю розвитку, що відображає шляхи формування, освоєння, закріплення в культурній пам'яті не тільки загальних, але й національно-забарвлених культурно-значимих концептів» [1:109]. Розглядаючи концепт як ментальну культурно-значущу соціально-психологічну основу в колективній свідомості, виражену в мовній формі, в даній статті ми ставимо за **метою** дослідити культурний компонент семантики кольору в індивідуально-авторській картині світу Дж.Толкієна на матеріалі трилогії «*The Lord of the Rings*» [5].

Відомо, що комунікативна природа й спрямованість мовного зображення колірнього простору – це, перш за все, наслідок дії фактора людини в мові. Саме антропоцентричність мови, ідею якої заклад ще В. Гумбольдт, стала закономірним результатом вивчення мови в тісному зв'язку з людським чинником. З усього безперервного поля колірних відчуттів свідомість людини виділила одинадцять визначених за своєю якістю колірних зразків, котрі сформувавши каркас колірних уявлень людини про розмаїтість колірних ознак і закріпились як базові складові колірної номенклатури мови. Вибір назв основних кольорів не є випадковим: усі вони є наслідком абстрагування колірних ознак від об'єктивних реалій, які виявляються суттєвими в житті та діяльності мовного колективу, про що свідчить існування колірно-еталонного компонента в змістовій структурі базових найменувань кольору – колоронімів.

Комунікативна природа колороніму та, частково, його денотативна невизначеність зумовлюють гнучкість його семантичної структури. Колороніми здатні передавати багату гаму смислових відтінків. Крім емотивного та оцінного компонентів, конотативну сферу колороніму може бути представлено рядом інших експресивних та культурних конотацій, через які «висвітлюється» суттєва позамовна інформація про колір, котра зберігається в інших знакових системах. Така інформація в семантиці колірних номінацій є наслідком пристосування їхньої змістової структури до комунікативних потреб адресата. Подібно до того як реальний колірний сигнал може ставати інформативно та емоційно значимим для людини, конотативна зона значення колороніму може містити в собі додаткові компоненти експресивного та/або інформативно-культурного характеру.

Культурний компонент семантики кольору містить у собі інформацію, яка закріплюється мовним знаком як елемент сукупного культурного знання про позначувану реалію та її мовний корелят. Інформація культурного характеру накопичується окремо культурно-мовною спільнотою і відображає національно-специфічне розуміння або сприйняття позначуваної реалії (або реалії, що існує лише в даній культурній спільноті).

Залежно від особливостей вербалізації колірнього сприйняття, колороніми поділяються на дві групи: основні (абсолютні) та відтінкові [2:143]. Семантизація базових кольорназ здійснюється за допомогою типових об'єктів - носіїв відповідних колірних ознак, які є суттєвими в життєвому просторі людини: *blue* – «*the pure color of a clear sky, azure*», *white* – «*of a color like that of new snow or clear milk*», *green* – «*of the color of growing foliage*», *black* – «*having the color of soot or coal*» [3]. Абсолютні колороніми, в свою чергу, поділяються на хроматичні, які позначають сім кольорів райдужного спектру та ахроматичні (білий, сірий, чорний) [4:84]. Всі інші колороніми називаються відтіночними і розрізняються за способом передачі відтінків:

1. Колороніми, які передають відтінки кольору аналітично, серед них:

- колірні прикметники вторинної номінації (*rosy, salmon, lilac*), без ясно визначеної етимології (*ruddy, purple*), з обмеженою сполучуваністю (*magenta, turquoise*);
- запозичення (*azure, indigo, burgundy*);
- термінологічні одиниці (*golden, silver, copper*);
- неологізми та архаїзми (*sapphire, aquamarine*);
- оказіоналізми (*electric blue, desert sand*).

2. Колороніми, які уточнюють відтінки кольору:

- складні, з формантами *light-, dark-, dim-*, що уточнюють інтенсивність забарвлення (*dark-blue*);

- двоскладні, що представляють собою назви змішаних кольорів або різнокольорових об'єктів (*yellow-green, blue-grey*);

- утворені за допомогою різних модифікаторів і кваліфікаторів, що вказують на відтінки і фактуру (*spring-green, morning-white*).

- конструктивно складні (*navy green, desert sand, color of winter sky*).

2. Порівняльні звороти (*red as blood*).

4. Моделі, утворені за принципом регулярної полісемії (*raspberry, coffee*).

У кожного носія мови свій досвід, своє сприйняття світу, своє сприйняття кольору, своя оцінка побаченого. Традиційно найбільше оцінене навантаження мають назви основних кольорів спектру, однак оцінка різко знижується у найменуваннях відтінків. З іншого боку, не можна виключати величезну кількість авторських конотацій, пов'язаних з живим прикметником кольору нетрадиційно, для створення певного настрою або передачі іншого смислу.

Мовці частіше виражають поняття кольору словами з конкретною колірною ознакою, що мотивується лексичним змістом цих мовних одиниць. Спостереження над мовою художніх творів Дж. Толкієна виявили активне вживання загальномовних лексем із колірною семантикою, використання їх як засобів яскравого зображення реалій. Змальовуючи пейзаж, подаючи влучні портрети персонажів, описи різноманітних предметів і явищ, автор не обходить без слів із колірною семантикою. Це пояснюється властивою цим лексемам здатністю давати вичерпну характеристику колірної ознаки зображуваних реалій. Колористична лексика є значним фрагментом індивідуально-авторської картини світу Дж. Толкієна, яка створюється за допомогою не тільки основних кольорів, а й за рахунок великої кількості відтінків і тонів, оказіональних кольороназв і складних найменувань кольору.

До групи відтінкових найменувань належать:

- прикметники з первинною колірною номінацією та їх похідні (*greenish light, scarlet blossom, ruddy lips*),

- прикметники із вторинною номінацією і їх похідні (*golden afternoon, the Silver Swan, olive-coloured buds*).

Можна виділити групу колоронімів, що уточнюють відтінки кольору:

- складні колороніми з формантами *-ish, light-, dark-, dusk-, pale, dull*, що уточнюють інтенсивність забарвлення (*pale greenish light, heavy dark-green cloth, great dark-grey horse, pale golden in colour, all in clean blue, pale green glimmer, dusk-silver, pale yellow wine, dull red*);

- двоскладні колороніми, що представляють назви змішаних кольорів або різнобарвних об'єктів (*spiral of blue-grey, green-white light, golden-red in the darkness, grey-green sea, legs almost bone-white, red-stained stones, blood-red sun, black-winged birds, clad in shadowy-grey, the silken-grey rope, sea-grey eyes, sky had grown ashen-grey*);

- конструктивно-складні колороніми (*the colour of cream, the colour of deep summer-night, oily many-coloured ooze, pale earth-colour*);

- порівняльні звороти (*as black as the caverns, black as jet, as white as the snow-white, white as a lily, golden as the sun and white as snow, white as the teeth of ghosts, green as young*

reeds, green as shadowed leaves, brown as fallow fields by night, dusk-silver as water under the stars, red as a ripe apple, red as flame, blue as sapphire, blue as rain-washed forget-me-nots, grey as a clear evening, grey as a cloudless night, grey as nightfall in winter, golden as a summer afternoon).

У результаті проведеного аналізу виявлено, що крім кольороназв, зафіксованих у словниках, у мові Дж.Толкієна є ряд лексем, які виступають у функції кольору, але для них вона не характерна. Такі слова у звичайному вживанні не містять колірної інформації, а в образному мовленні письменника можуть вказувати на забарвлення предметів і явищ природи. Йдеться про незвичні назви кольорів, значення яких можна зрозуміти, зіставивши зі значеннями омонімічних форм у групі відносних прикметників, наприклад:

*They were clad in warm raiment and heavy cloaks, and over all the Lady Éowyn wore a great blue mantle of **the colour of deep summer-night**, and it was set with silver stars about them and throat.*

*The food was mostly in the form of very thin cakes, made of a meal that was baked a light brown on the outside, and inside was **the colour of cream**.*

*Northward beyond the dwindling downs the land ran away in flats and swellings of grey and green and **pale earth-colour**.*

Інколи лексеми із традиційно невластивою їм колірною інформацією у відповідному словесному оточенні можуть вступати у контекстуальні синонімічні відношення зі словами інших лексичних категорій. Нетрадиційні кольороназви можуть давати вичерпну характеристику рис зовнішності, де вони містять емоційно-оцінну характеристику, наприклад:

*Many faces proud and fair, and weeds in their **silver hair**.*

*The light in his eyes was like a **green flame** as he sped back to murder the hobbit and recover his 'precious'.*

*His beard, very long and forked, was **white, nearly as white as the snow-white cloth of his garments**.*

В індивідуально-авторській картині світу Дж.Толкієна ми можемо спостерігати специфіку кольору в структурі метафор. З одного боку, неколірна лексика може використовуватися в переносному, метафоричному значенні, набуваючи в контексті значення кольору. З іншого боку, метафоричний контекст доповнює семантику колороніму. У метафорі описуваний об'єкт і об'єкт, з яким він порівнюється, як би злиті воедино, наприклад:

*September came in with **golden days and silver nights**.*

*It spouted **green and scarlet flames**.*

Значний інтерес являють собою метафори, з основою - колоронімом, які метафориуються в контексті художнього твору, можуть передавати інше, неколірне значення. Мовна активність, полісемічність, входження до складу стійких сполучень, сприяє тому, що колороніми можуть переосмислюватися в контексті, виконувати функцію символу або відігравати важливу роль у сюжетній метафорі. Кожен колір може бути прочитаний як слово або тлумачиться як сигнал, знак, символ. Наприклад:

*It was hard to say of what colour they were: **grey with the hue of twilight under the trees they seemed to be**; and yet if they were moved, or set in another light, they were **green as shadowed leaves, or brown as fallow fields by night, dusk-silver as water under the stars**.*

Асоціативний зв'язок, що існує між ознакою і предметом, найбільшою мірою його виражає, взаємодіє з існуючими в національній свідомості паралельними культурними асоціаціями, що розкривають символічне відношення до того чи іншого поняття. Так, зелений колір асоціюється з юністю, з життєвими можливостями і надією. Колоронім «green» використовується в переносному значенні як «молодий», «недосвідчений», «свіжий» а також має значення «спокійний», «безпечний», наприклад:

'Turn your face from the green world, and look where all seems barren and cold!' said Gandalf.

Традиційно колоронім «blue» також пов'язується з мрією, надіями, юністю, стає символом чистоти, ніжності, романтики. Значення цього кольору є образним і в творчості Дж. Толкієна, наприклад:

But in the meantime, the general opinion in the neighbourhood was that Bilbo, who had always been rather cracked, had at last gone quite mad, and had run off into the Blue.

Загалом індивідуальні колороназви-неологізми є, найчастіше, цілком авторськими образними утвореннями, що з'являються на сторінках художніх творів і є наслідком асоціацій окремих письменників. В таких індивідуальних найменуваннях кольору назва колірної ознаки поєднується із загальною назвою категорії мовних одиниць «колір», що виконує у такому словесному оточенні роль допоміжного слова, вказує на належність ужитої у невластивій функції лексеми до семантичної сфери назв кольорів.

В цілому індивідуально-авторські колороніми збагачують категорію лексем із колірною семантикою, проте рідко в ній закріплюються, оскільки їх поява зумовлена потребами контексту й власними враженнями автора, його світосприйманням, тому ці назви не стають загальноживими.

Таким чином, у сучасній англійській мові назви кольорів з культурним компонентом утворюють багату, семантично різнопланову лексико-семантичну групу, яку в художньому мовленні доповнюють незвичні колороназви, позначені індивідуально-авторським уживанням. Тому перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі способів і засобів створення індивідуально-авторських колоронімів в англійських творах інших авторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жаркынбекова Ш.К. Моделирование концепта как метод выявления этнокультурной специфики / Ш.К. Жаркынбекова // Материалы IX Конгресса МАПРЯЛ. – Братислава, 1999. – С. 107-112.
2. Shields K. Jr. Indo-European basic colour terms / K. Jr. Shields // Canadian Journal of Linguistics. – Vol. 24. – № 2. – P. 142-146.
3. Merriam-Webster Online: Dictionary and Thesaurus [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com>
4. Брагина А.А. Цветовые определения и формирование новых значений слов и словосочетаний / А.А. Брагина // Лексикология и лексикография / под ред. О. М. Карпова. – М., 1997. – С. 73-105.
5. Tolkien J. R. R. The Lord of the Rings. Trilogy / J. R. R. Tolkien. – Mariner Books, 2005. – 744 p.

Клименко О., канд. филол. наук, доцент,
Запорожский национальный университет, Запорожье

**КУЛЬТУРНЫЙ КОМПОНЕНТ СЕМАНТИКИ ЦВЕТА
В ИНДИВИДУАЛЬНО-АВТОРСКОЙ КАРТИНЕ МИРА**

Статья посвящена исследованию специфики культурного компонента семантики цвета в индивидуально-авторской картине мира.

Ключевые слова: семантика, культурный компонент, индивидуально-авторская картина мира.

Klymenko O., PhD, Assistant Professor,
Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya

**CULTURAL COMPONENT OF SEMANTICS
OF COLOR IN AUTHOR'S PICTURE OF THE WORLD**

The article is devoted to the peculiarities of cultural component of semantic of color in author's picture of the world.

Key words: semantics, cultural component, author's picture of the world.